

นโยบายการสงวนรักษามรดก ทางสถาปัตยกรรมภายในประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

ข้าพเจ้าได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุมระหว่างชาติเรื่อง
“อนาคตของอดีตของทวีปเอเชีย (The Future of Asia's Past)” ที่
โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑๑-๑๔
มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘

การประชุมนี้จัดขึ้นโดยสมาคมเอเชีย (The Asia Society) ซึ่งมี
สำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา โดยได้รับการสนับสนุนจาก
สถาบันการสงวนรักษามรดก (The Getty Conservation Institute) และสยาม
สมาคมแห่งประเทศไทย

ในการประชุมครั้งนี้ข้าพเจ้าได้พูดเรื่อง “นโยบายการสงวนรักษามรดก
ทางสถาปัตยกรรมภายในประเทศไทย” ซึ่งใคร่ขอแปลบทความที่เดิมแต่งเป็น
ภาษาอังกฤษออกเป็นภาษาไทยดังต่อไปนี้

สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับรักษาเอกลักษณ์และ
วัฒนธรรมของชาติ สถาปัตยกรรมที่พึงสงวนรักษาในประเทศไทย
อาจแบ่งออกได้เป็นโบราณสถาน วัดที่ยังมีพระสงฆ์ประจำอยู่ บ้าน
แบบไทย และอาคารที่แสดงถึงอิทธิพลของต่างประเทศ

โบราณสถานในประเทศไทยอาจแบ่งออกได้เป็น ๘ แบบด้วยกันคือ
แบบทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) แบบศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-
๑๘) แบบลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕) แบบไทยภาคเหนือ (พุทธ
ศตวรรษที่ ๑๖ หรือ ๑๘-๒๓) แบบสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐) แบบอู่
ทอง (พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๒๒) แบบอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓)
และแบบรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ ๒๓-ปัจจุบัน)

ในประเทศไทยมีพระราชบัญญัติเรียกว่า “พระราชบัญญัติโบราณ
สถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.
๒๕๐๔” พระราชบัญญัติสงวนรักษาโบราณศิลปวัตถุสถานเหล่านี้ได้มีประกาศใช้

มาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ สำหรับฉบับปัจจุบันนั้นได้แก้ไขเพิ่มเติมและประ
กาศมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ ในพระราชบัญญัตินั้นได้แบ่งไว้ว่ากรมศิลปากรซึ่ง
เป็นเจ้าหน้าที่ในการสงวนรักษาโบราณศิลปสถานแห่งชาติอาจขึ้นทะเบียนโบราณ
ศิลปสถาน ซึ่งจำเป็นต้องสงวนรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติได้

สำหรับโบราณสถานต่าง ๆ นั้นตกอยู่ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร
โดยตรงทั้งทางด้านการศึกษาและการบูรณะ แต่น่าเสียดายที่งบประมาณ
ของกรมศิลปากรในกรมศิลปากรไม่อาจครอบคลุมไปทั่วโบราณสถานทุกแห่ง
ภายในประเทศไทยได้ ทางด้านภาคเอกชนก็เพิ่งจะได้รับการกระตุ้นเตือนให้สนใจ
ร่วมมือในการสงวนรักษาโบราณศิลปสถานแห่งชาติเมื่อไม่นานมานี้

โบราณศิลปสถานหลายแห่งได้รับการบูรณะแล้ว แต่การบูรณะนั้นบาง
ครั้งก็น่าเสียดายที่ได้รับการกระทำไปโดยไม่มีการวิจัยมาก่อนล่วงหน้า อย่างไรก็
ดี โบราณสถานบางแห่งที่ได้รับการก่อสร้างด้วยศิลปะได้รับการบูรณะด้วยวิธี
อันสลิโอสคือหรือลงมาแล้วประกอบขึ้นไปใหม่ดั้งเดิม ถ้าจะต้องใช้โครงเหล็ก
และปูนก็ซ่อนไว้ข้างในไม่ให้เห็น การประกอบขึ้นไปใหม่นั้นพยายามใช้ศิลปะเก่าให้
มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ ถ้าหาไม่ได้จึงอนุญาตให้ใช้ปูนแทน การซ่อมแบบนี้
ปัจจุบันได้ใช้กันทั่วไปสำหรับโบราณสถานที่ก่อด้วยศิลปะ

การบูรณะโบราณศิลปวัตถุสถานที่ถูกต้อนั้นสมควรมีการ
วิจัยเสียก่อน การวิจัยนั้นต้องกระทำแบบพหุวิชาการโดยสถาปนิก
นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะ และอาจต้องมีนักวิทยาศาสตร์
ศาสตร์ซึ่งทำการวิจัยเรื่องวัตถุและน้ำยาที่เคยใช้ในการก่อสร้างแต่
ดั้งเดิมรวมทั้งที่จะต้องไปดำเนินการบูรณะด้วย

บางครั้งก็อาจจำต้องขุดค้นและขุดแต่งโบราณสถานแห่งนั้น
เสียก่อนการบูรณะ แม้ว่าการวิจัยดังกล่าวก่อนการบูรณะอาจทำให้
ต้องเสียเวลาไปบ้าง แต่ก็สมควรที่จะกระทำเพื่อการบูรณะจะได้ถูก

ปราสาทหินพนมรุ้ง
ตัวอย่างโบราณสถาน
แบบลพบุรี

เจดีย์วัดป่าสัก
โบราณสถาน
แบบไทยภาคเหนือ

โบราณสถานแบบสุโขทัย ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ต้องที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

สำหรับวัดต่าง ๆ ที่มีพระสงฆ์อยู่ประจำนั้น แม้ว่ากรมศิลปากรจะได้อัปเดตทะเบียนอาคารบางแห่งภายในวัดหรือบริเวณวัดทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่ยังมีพระราชบัญญัติสงฆ์อีกฉบับหนึ่งซึ่งกล่าวว่า เจ้าอาวาสย่อมมีสิทธิโดยเด็ดขาดภายในวัด ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เจ้าอาวาสเมื่อจะบูรณะโบราณสถานใดก็ตามในวัดที่ถูกต้องทะเบียนแล้ว ย่อมต้องขออนุญาตและได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากรเสียก่อน แต่เมื่อมีกฎหมายสงฆ์อีกฉบับหนึ่งเช่นนี้ จึงมักก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัดและกรมศิลปากรอยู่เสมอ ในปัจจุบันกรมศิลปากรก็พยายามที่จะถวายเป็นความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานแห่งชาติ รวมทั้งวิธีการสงวนรักษาแก่พระภิกษุสงฆ์อยู่ตลอดเวลา

สำหรับโบราณสถานที่ได้รับการบูรณะแล้ว การบำรุงและสงวนรักษาตกเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร บางแห่งผู้เข้าชมต้องเสียเงินค่าเข้าชม เพื่อช่วยในค่าบูรณารักษา ทั้งนี้ย่อมเป็นของแน่นอนที่ว่ากรมศิลปากรจะต้องเลือกโบราณสถานที่สำคัญที่สุดเท่านั้นมาบูรณะก่อน

สำหรับบ้านแบบไทยนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่าการก่อสร้างบ้านแบบไทยนั้นควรใช้วิธีชักชวนไม่ใช่ใช้วิธีบังคับ

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าบ้านแบบไทยนั้นค่าก่อสร้างที่สูงที่สุดจะไปตกอยู่กับหลังคา แต่กระนั้นรัฐบาลไทยก็ได้ตกลงใจว่าต่อไปนี้จะทำการก่อสร้างอาคารที่ทำการ

ของรัฐบาลไทยจะต้องสร้างแบบอาคารไทยเพื่อส่งเสริมบำรุงรักษาวัฒนธรรมของชาติ แม้ว่าค่าก่อสร้างจะสูงขึ้นมาบ้างก็ตาม กองสถาปัตยกรรมของกรมศิลปากรสมควรที่จะออกแบบบ้านแบบไทยหลายแบบด้วยกันและให้ประชาชนเลือกได้แล้วแต่ความพอใจ

ข้อนี้ข้าพเจ้าขอกล่าวไว้ด้วยว่า ในการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับศิลปะนั้น ควรคำนึงถึงวิวัฒนาการของศิลปะไว้ด้วย เพราะศิลปะย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่และกาลเวลา ถ้าเราไปหยุดยั้งหรือบังคับไม่ให้ศิลปะมีวิวัฒนาการก็เท่ากับว่าศิลปะนั้นต้องหยุดนิ่งอยู่กับที่หรือตายไปแล้ว ข้อนี้ไม่ควรกลัวว่าถ้าไปเปลี่ยนแปลงศิลปะแล้วเอกลักษณ์ของชาติจะสูญหายหรือเสียหายไป เพราะเอกลักษณ์ของชาติย่อมต้องมีการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่และกาลเวลาเช่นเดียวกัน ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็จะเป็นการสืบทอดและสูญหายไปเอง เพราะประชาชนส่วนใหญ่จะไม่สนับสนุน

สำหรับอาคารแบบทรงไทยนี้จำเป็นต้องกล่าวถึงอาคารหลายแห่งในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามภายในกรุงเทพฯ ซึ่งเริ่มสร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ ลงมาและได้รับการบูรณะหลายครั้ง การที่อาคารเหล่านี้ปิดทองและประดับด้วยกระจกสีรวมทั้งถูกดวงอาทิตย์ส่องและฝนชะอยู่ตลอดเวลา ทำให้การบูรณะสำหรับแต่ละอาคารต้องกระทำขึ้นทุก ๕ ปีหรือบ่อยกว่านั้น งานการบูรณะนี้ได้กระทำอย่างนำชมด้วยความร่วมมือของสำนักพระราชวังและกรมศิลปากร

ส่วนอาคารที่แสดงถึงอิทธิพลต่างประเทศนี้ ก็สมควรที่จะได้รับการบำรุงรักษาเพื่อแสดงถึงลักษณะที่น่าสนใจทางด้านสถาปัตยกรรมและการสืบทอดทางด้านประวัติศาสตร์ ปัจจุบันอาคารดังกล่าวหลายแห่งได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร นำเสียดายที่ว่า

วัดเบญจมบพิตรฯ
สถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์

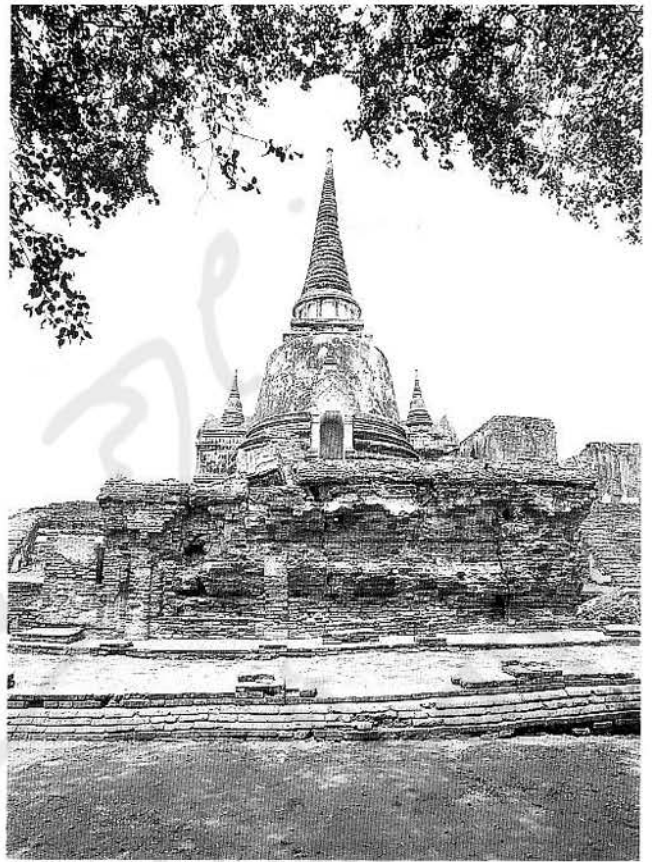
อาคารบางแห่งเช่นอาคารเก่าของกระทรวงยุติธรรมซึ่งสร้างขึ้นตามแบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ถูกรื้อลงเสียแล้ว และปัจจุบันมีอาคารแบบตะวันตกสมัยใหม่สร้างขึ้นมาแทนที่

พูดถึงอิทธิพลจากต่างประเทศ อิทธิพลเหล่านี้ไม่ได้มาจากประเทศอินเดีย ศรีลังกา อินโดนีเซีย กัมพูชาสมัยโบราณและโลกตะวันตกเท่านั้น แต่ยังมาจากประเทศจีนอีกด้วย สถาปัตยกรรมแบบจีนได้เป็นที่นิยมกันมากในประเทศไทยในพุทธศตวรรษที่ ๒๔

อย่างไรก็ดี อิทธิพลต่างชาติทั้งหมดเหล่านี้ก็ได้รับการยอมรับและดัดแปลงให้เข้ากับลักษณะของไทยทั้งหมดแล้ว

ข้าพเจ้าได้ยินมาอีกเรื่องหนึ่งว่าสยามสมาคมคิดจะจัดตั้ง "โครงการ Heritage Home of Thailand" โดยจะพิจารณาตัววังหรือที่อยู่ของท่านผู้ใดควรสงวนรักษาไว้ตลอดไป ในการนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับระชนกษัตริย์สถาปัตยกรรมที่งดงามไว้ในประเทศไทย

แต่ข้าพเจ้าใคร่ขอให้คิดดูว่าการสงวนรักษาสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าเพียงที่จะดูแลรักษาของตนเอง เช่น วังบางขุนพรหม ซึ่งเป็นที่ประทับเดิมของสมเด็จพระเจ้าฟ้าปรีดิตรสุโขมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และปัจจุบันเป็นที่ทำงานของธนาคารชาติแห่งประเทศไทย หรือวังสวนผักกาดซึ่งเริ่มมูลนิธิจุฬาลักษณ์ที่พิพิธรองรับอยู่ แต่ถ้าเลยมาถึงวังวรดิศซึ่งเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระ

วัดพระศรีสรรเพชญ์ โบราณสถานแบบอยุธยา

พระยาดำรงราชานุภาพแล้วไซ้รักก็จักจะลำบากแล้ว เพราะเหตุว่าราชสกุลติดสกุลมิใช่ราชสกุลที่ร่ำรวย

โดยเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงขอเสนอว่าสมควรที่จะมีการจัดตั้งมูลนิธิ (Foundation) ขึ้นรับบริจาคจากมูลนิธิอื่น ๆ หรือผู้ที่ร่ำรวยและมองเห็นประโยชน์ในการสงวนรักษาสถาปัตยกรรมที่สวยงามในประเทศไทยนำเอาดอกเบ็ญมาใช้สอย แต่ข้อนี้ก็ต้องกระทบถึงรัฐบาลด้วย คือรัฐบาลไทยสมควรที่จะอนุมัติให้ผู้ที่บริจาคเหล่านี้ได้ส่วนลดจากภาษีเงินได้ของตนเป็นเปอร์เซ็นต์สุดแล้วแต่จำนวนเงินที่บริจาค

